

COMARES I LLEVADORES DE CORÇA

Segle XIX i XX (articles publicats a la revista El Mercadal de la vila de Corça, núms. 12,14 i 15 dels anys 2002 i 2003)

Inicialment vaig emprar la paraula comare per referir a les que eren expertes en atendre a parteres, sense però que posseïssin una titulació acadèmica que els avales aquesta practica . Més endavant al diccionari d'Alcover i Moll hi vàrem localitzar la paraula llavanera, terme emprat al Rosselló i al Empordà per referint-se a la tasca de llevar criatures. Era per tant una apel·lació molt adient per adoptar-la quan volguéssim referir-nos a les llevadores no titulades, a les que popularment en hi deien que no eren “passades”, no eren passades pels estudis.

D'acord amb d'altres investigacions similars fetes a municipis de Girona, s'ha pogut observar que la majoria de llevadores i possiblement també les comares o llavaneres formaven part de clans familiars que tenien expertesa en atendre a dones embarassades i en el moment del part.

Roba de nadó (Rosa M. Masana)

Per un general havien obtingut l' experiència en parteratge al costat de la seva mare, tieta, cosina, cunyada i fins i tot d' alguna veïna perquè sempre era millor disposar de quatre mans que no pas de dues. Les llavaneres a les viles de pocs habitants, acomplien una funció molt necessària perquè les famílies amb pocs recursos els hi era difícil contractar a una llevadora i per altra banda les que eren titulades escollien quedar-se a viure a les poblacions amb major nombre d'habitants.

ÚRSULA DALMAU I NOGUER – LA BISBAL 1861-

La llavanera Úrsula Dalmau, era coneguda popularment com la Ursuleta, potser perquè era molt baixeta, és la primera comare documentada que he trobat al municipi de Corçà, En realitat en el document que ens dóna a conèixer la seva tasca hi consta com a llevadora, (reproducció de l'anuari de l'any 1912, publicat a El Mercadal núm. 5, plana 15). Però sabem que era una llevadora no passada, o sigui no passada pels estudis.

L'Úrsula, va ser batejada de la parròquia de la Bisbal el dia 11 d'octubre de 1861, portada en braços de la seva tia paterna i padrina Úrsula Dalmau. Els seus avis paterns, Joan Dalmau i Rita Poch eren de la Bisbal i els materns, Josep Noguer i Antonia Pascual, de Casavells i la Bisbal, respectivament. Als 20 anys,

l'any 1882, es va casar amb Josep Salvà Dimonjo, que era fuster i carter, i es quedaren a viure a Corçà al carrer Major núm. 14 (actual núm. 26) i varen tenir dos fills.

Segons alguns testimonis verbals de persones que la van conèixer, era una dona molt amable, prudent, educada i diuen que senyorejava, tarannà que admiraven pel fet que no tenia estudis i per contra semblava tota una senyora.

Segons l' anuari esmentat abans, hem pogut saber que als 50 anys practicava la tasca d'ajudar a portar criatures al món; desconeixem quants anys feia que s'hi dedicava ni tampoc tenim, de moment, cap intuïció de qui podria haver estat la seva instructora.

Mare i nadó de l'època

Suposem que actuava com totes les comares de l'època, restant al costat de la partera fins al moment del part, preparant l' aigua bullida, les tovalloles i la roba del nadó amb les seves faixes per embolicar el melic. Tot a punt per rebre el nounat, fins i tot s'encarregava de les galetes i del porró de moscatell per celebrar la bona nova.

Contemporanis de la Ursuleta foren el Dr. Faust Sors (que vivia al núm. 14 del carrer Major, actualment ca la Montserrat Comas, que molt amablement m'ha lliurat informació sobre aquest tema) i el Dr. Isidre Prat, que també exercien en diverses ocasions l' obstetrícia.

A l'inici de la Guerra Civil, l'any 1936, se li va morir el marit. Ella tenia 74 anys i va tenir una llarga vida. Va morir d' accident, en una riuada.

TERESA ROIG XUCLÀ , la Fernanda -Monells 1876-1951-

La llavanera Teresa Roig, coneguda per tothom com la Fernanda, va ser una de les llevadores no titulades de Corçà i Monells, d'aquí que la anomenen llavanera per diferenciar-la de les llevadores que havien estudiat obstetrícia a la facultat de Medicina de Barcelona. Va rebre el sobrenom de Fernanda perquè el seu pare es deia Fernando.

Va néixer a Monells l'any 1876, quinze anys més tard que la seva precedent col·lega de Corçà, l'Úrsula Dalmau. Es va casar amb Josep Moné Iglesias i tingueren tres fills. Vivien al carrer de la Riera, on actualment correspon la finca núm.19, encara que es van traslladar més tard a una altra casa.

La Teresa Roig va voler transmetre els coneixements que tenia de la pràctica de llevar criatures a Irene Llonch, vilatana també de Corçà.

Casa on vivia Teresa Roig, a la plaça de l' Oli núm. 1 de Monells.

Aquest és un exemple clar del perquè a gairebé totes les viles amb pocs habitants hi havia una o més llavaneres que es transmetien els coneixements unes a les altres per poder atendre a les parteres perquè les llevadores titulades normalment fixaven la seva residència a les viles més grans. Si bé he fet gestions, no he pogut trobar familiars que ens permetessin obtenir una fotografia de la Teresa si més no, però, la recordarem mitjançant aquestes quatre ratlles.

Va morir a Monells el 28 de gener de l'any 1951, als 75 anys a casa seva, a la plaça del Oli núm 1. Un dels testimonis que signen el certificat de defunció és Jaume Llonch, possiblement familiar

de la Irene Llonch.

Casa on va viure la Irene Llonch, a la plaça de Monells

CATALINA BONET PARNAU -Catalina Bona- (Rupia -1885-1950)

La Catalina era una llevanera que durant diversos anys va ajudar a néixer nadons de la seva vila natal, de Rupia, però també era sol·licitada en altres poblets de la rodalia com Cassà de Pelràs, Casavells i Matajudaica, ja que en aquella època, mancada de professionals titulats, era força freqüent demanar els serveis de llevaneres pròximes al domicili de la partera.

La Catalina Bonet i la seva néta. (Foto cedida per Florenci Sala)

Conversant amb en Florenci Sala i en Lluís Rebugent, nét i nebot de la Catalina, ens fan saber que tenia dues germanes més petites: la Palmira i la Matilde, i que es va casar amb en Josep Sala i varen tenir dos fills, en Vicenç i en Benet.

L'ofici de llevanera no sabem qui li va ensenyar, només que havia tingut amariat amb una experta llevanera de Bordils. Diuen, també, que era una persona conversadora, amable, bona professional i molt aficionada a cuinar.

Tenim també el testimoni de la senyora Maria de can Roc de Cassà de Pelràs, de 95 anys, que als anys trenta li va llevar molt satisfactòriament les seves tres filles.

Comenten que generalment arribava a les cases a peu emprant camins veïnals i acompanyada d'un familiar de la partera, ja que les distàncies no eren excessivament llargues.

En aquesta fotografia feta a can Gusó el dia 22 de gener del 1947 la podem observar juntament amb la seva néta Carmen Sala. Va tenir una vida curta, ja que va morir a Rupia l'any 1950, als 65 anys .

PAULETA PERICH SERRATS -Pauleta Carbó- (Ultramort 1895-Casavells 1988)

La Pauleta era filla d'Ultramort, però a l'edat de 19 anys es va casar amb en Pere Carbó de 30 anys, i es va quedar a viure al domicili del marit a Casavells i, com que era costum que la dona adoptés el cognom del marit, tothom la coneixia com la Pauleta Carbó. El matrimoni va tenir sis fills però només en van sobreviure quatre, en Joan, la Llúcia, la Catalina i l' Anna.

És difícil conèixer quelcom de la seva vida professional, però gracies al testimoni verbal de les casavellenques Lliberata Muní -flequera- i Esther Xuclà, sabem que exercia de llevanera per

aquests pobles de la rodalia i comenten que sovint, quan els parts eren ràpids, solia arribar primer la Pauleta que les llevadores de la Bisbal, ja que el trajecte era llarg i els mitjans de transport molt lents.

La senyora Pauleta en una celebració, és la primera dona de ma dreta al costat del seu germà Pere1, amb boina. Foto cedida pel seu fill Joan Carbó.

Sabem que les llevaneres i llevadores sovint pertanyien a una mateixa saga familiar, per aquest motiu és probable que la Pauleta estigués emparentada amb la també llevanera Dolors Perich Font, de Palau-sator, perquè es comenta que sovint venia al poble de Casavells.

També cal pensar que essent la Dolors Perich 20 anys més gran que la Pauleta pot existir la possibilitat que també hagués estat la seva instructora.

La Pauleta va tenir una llarga vida, va morir a can Carbó de Casavells el dia 30 de juliol de l' any 1988 a l' edat de 93 anys.

DOLORS PERICH FONT -Lola Bonica- (La Bisbal1875 - Palau-sator 1961)

La senyora Dolors és una altra de les llevaneres que fins ara desconexíem, que havia exercit als poblets d'aquesta rodalia. Estava casada amb en Joan Sabater i vivien a Palau-sator, a cal Bonic, i d'aquí li ve el sobrenom de la Lola Bonica. El matrimoni va tenir dues filles: la Rosa i la Margarida. (Revista Torre de les Hores de Pals, núm. 7)

La Dolors a la dreta i les seves filles (Cedida Maria Pujol)

Les senyores Lliberata i Esther recorden la imatge de la Lola caminant per aquests indrets, vestida amb un davantal blanc contrastant, des de lluny, amb la verdor dels camps. Elles, que llavors eren jovenetes i juntament amb la resta de mainada del poble quan la veien sortir d'alguna casa, deien: "Mira !, avui aquí deu haver nascut algun nen o nena".

LLEVADORES TITULADES RESIDENTS A LA BISBAL I VINCULADES PROFESSIONALMENT A CELRÀ

D'acord amb l'estudi dut a terme a la Bisbal sobre les seves llevadores sabem que les professionals obstètriques es desplaçaven als pobles veïns per atendre les parteres que requerien els seus serveis, per la qual cosa les esmentem com a referència dels professionals que van ajudar a néixer a diversos corçanencs . Per saber més coses d'elles mireu a peu de pàgina.

1) Rosa M. Masana, revista El Drac, núm. 36,1998.

CARME BASTONS FIGUERES (1850-1927).

Va néixer l'any 1850 a Palafrugell. Es va casar amb Joan Frigolé Galceran i es quedaren a viure a la Bisbal, al carrer dels Terongers, núm.7, Tingueres tres fills, dos nois i una noia. Va estudiar per matrona a Barcelona i obtingué el títol amb data 30 de març del 1887.

Carme Bastons (cedida per la família)

EMÍLIA HORTAL PRAT (1886-1945).

Va néixer a Osor (La Garrotxa), l'any 1886 es va casar amb el bisbalenc Joan Masgrau Coll i vivien al carrer Prats Roquer, núm. 25, en una casa suficientment gran com per acollir sis fills i fer de dida també d'un altre nadó. Va estudiar a l'Hospital Clínic de Barcelona.

Emília Hortal (cedida per la seva filla)

En data 29 d'octubre de l'any 1925, l'Ajuntament de la Bisbal va obrir un concurs públic per la provisió d'una plaça de "professora

en partos” i obtingué la plaça; s’hi incorporà el dia 9 de novembre del any 1925 amb un sou anual de 300 pessetes.

La seva filla ens explicava l' anècdota que un dia la seva mare va arriscar la vida en travessar el riu Daró que baixava amb molta força a causa de la presència d’una gran tempesta. Anava damunt d'un carro conduit per un pare desesperat perquè a l' altre costat, és a dir Corçà, s'havia posat de part la seva muller i l'Emilia l' havia d' assistir. Després de diverses vicissituds perquè el corrent de l' aigua gairebé tenia més força que el cavalls va arribar a temps d’atendre a la partera.

ENGRÀCIA NICOLAU BLANCH (1896-1987).

Va néixer a Sant Mori (l’Alt Empordà), el dia 27 de maig del 1896, formant part d’una família de tres germans. Als 20 anys aproximadament es va casar amb Enric Barnosell Saló, músic d’ofici.

Es va matricular a la càtedra del doctor Pere Nubiola, l' any 1924, de l' Hospital Clínic de Barcelona. En acabar els estudis va iniciar el se exercir professional i l’any 1930 sol·licita una plaça de llevadora municipal.

Engràcia Nicolau (cedida pel seus familiars)

L’Engràcia va pertànyer a l’Agrupació de Municipis de Corçà i també va ser presidenta del Sindicat de Llevadores de la Secció de Girona i Província.

CATALINA PONSATÍ PONSATÍ (1909-1998).

Va néixer a Fonteta l’any 1909. Va obtenir el títol l'any 1934 a la Maternitat de Barcelona. Es va casar amb l’Amadeu però al cap de poc temps va enviudar a causa dels estralls causats per la Guerra Civil Espanyola, després d’onze anys es va tornar a casar amb Joan Mascarreras.

Catalina Ponsatí (cedida ella)

Va exercir gairebé sempre en qualitat de llevadora privada, tot que l'any 1955 va obtenir una plaça de llevadora municipal interina de la Bisbal. Quan tena setanta-sis anys, una clienta va voler que l'atengués durant el procés del seu part.

MARIA ROSA GÜELL FONT (1949-

El dia 26 d' octubre de 1949, proposada pel Departament de Sanitat, se li adjudica la placa de llevadora titular de la vila de Corçà on va exercir durant deu anys, fins al 27 d'abril de 1959. Va continuar la seva tasca com a llevadora titular de la Bisbal fins l'any 1991 fins que es va jubilar. A més de poder consultar la Revista el Drac, també hi ha un entrevista feta per Ignasi Cornell

Maria Rosa Güell (imatge Rosa M. Masana)

NOVES APORTACIONS AL TEMA DE LES LLEVADORES

Després d'haver conversat amb l'Esther Xuclà de Casavells sabem que a la Ursuleta Dalmau de Corçà (El Mercadal núm. 12) la reclamaven també a d'altres pobles de la zona i que quan ella va néixer, l'any 1922, la seva mare i ella van estar ateses per la Ursuleta.

He considerat també interessant explicar un fet anecdòtic que mostra que no totes les dones tenien el coratge i la disponibilitat suficient per aprendre a les parteres . La senyora Esther, també ens diu: "Quan em vaig posar de part el meu marit va anar a buscar la llevadora Catalina Ponsatí de la Bisbal. Per no deixar-me sola va dir a una veïna nostra: -Vés a fer companyia a la meva dona, que vaig a buscar la llevadora!

La veïna es va asseure temerosa en una cadira de l'habitació; tardaven molt a venir i, mentrestant el part anava endavant, fins que finalment va néixer la criatura tota sola; en arribar en Jaume i la senyora Ponsatí i en sentir els plors de la criatura, el meu marit emocionat va preguntar-li, que ha estat nen o nena ?, i ella,

la veïna, amb cara d'espantada va respondre: -No ho sé, no he aixecat els llençols!»

També ens explica el costum de tirar bateig que consistia a llençar caramels, confits o diners, peces de 5 o 10 cèntims de pesseta. Era una forma simpàtica d'obsequiar la mainada que s'arregava en sortir de la església.

